

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 71 Haziran 2020 & Volume: 13 Issue: 71 June 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İLKOKUL 4. SINIF İNSAN HAKLARI, YURTTAŞLIK VE DEMOKRASİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ *TEACHER'S OPINIONS ON THE ELEMENTARY SCHOOL 4TH GRADE HUMAN RIGHTS, CITIZENSHIP AND DEMOCRACY LESSON CURRICULUM*

Hilal ASLANTÜRK*
Murat İNCE**

Öz

Bu araştırmanın amacı, 2015-2016 öğretim yılından itibaren İlkokul 4. Sınıf düzeyinde uygulanmaya başlanan İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Araştırma genel tarama modeli içerisinde tasarlanmış betimsel bir çalışmadır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen ve program öğelerine dayalı hazırlanan ölçme aracı, İstanbul'un farklı ilçelerindeki 155 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Verilerin analizinde aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi öğretim programına ilişkin görüşlerinin kazanım ögesi dışında olumlu olduğu görülmektedir. Programda önerilen kazanımların öğrenme düzeyine uygun, ölçülebilir ve etkinliğe dönüştürülebilir olmadığı, kazanımları ölçecek ölçme aracı geliştirmede kendilerini yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Program kazanımlarının program geliştirme ve ölçme değerlendirme uzmanları ve eğitim psikologları tarafından tekrar gözden geçirilmesi; programda örnek etkinlik, ölçme aracı ve açıklamaların yer alması ve yerel hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi gibi öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Program Değerlendirme, 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı, Öğretmen Görüşleri.

Abstract

The aim of this study is to investigate 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Lesson Curricula that become valid in the period of 2015-2016. The research was a descriptive study designed in survey method. In the study, the researcher developed data collection tool that is based on curriculum. This tool was implemented over 155 class teachers. In analysing the data, it was implemented the arithmetic mean and standard deviation. In the study, the teachers' opinions were positive related with 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Curricula, excluding the objectives element of curriculum. According to the findings of the study; the teachers stated that the objectives that was suggested in the curriculum were not suitable for the learning level, measurable and translatable to activity. Besides, the teachers stated to disapprove to them for developing the tool that measured the objectives. It was recommended that the curriculum development and assessment and evaluation experts should review the objectives in the curriculum.

* MEB, İstanbul Ataşehir Akşemsettin İlkokulu, Sınıf Öğretmeni, aslanturkhilal1@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Ereğli Eğitim Fakültesi, muratine20@hotmail.com

Keywords: Curriculum evaluation, 4th Grade Human Rights, Citizenship and Democracy Lesson Curriculum, Teacher opinions.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaratılışından bu yana eğitime ihtiyaç duymuş ve yaratılışı gereği her zaman eğitime tabi olmuştur. Eğitim, geleceğe yönelen bir gelişme, olgunlaşma etkinliğidir. Öncelikle eğitim, insanoğlu içindir. İnsanlığın temel prensipleri kazandırılmayan bireyler, insan olma değerine sahip olamazlar. İnsanın düşünme, hissetme ve bilme kapasitelerini geliştiremediği sürece de eğitimin bir önemi yoktur. Demokratik düşünme ve ona uygun hareket etme de doğuştan getirilen bir özellik değildir. Başlı başına bir eğitim sorunudur. İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi eğitimi kavramlarının ilişkisi, işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. İnsan hakları, demokrasi ve bu kavramlara bağlı diğerlerini anlama ve buna uygun hareket etme, ancak eğitimle sağlanabilir (Özbek, 2004, 29).

Bilim ve teknoloji ile değişen günümüz insanı, değişimin gereklerine uyarak, gelişen yeni yaşam koşullarını bu teknoloji çerçevesinde benimsemeye çalışmak durumundadır. Bireylerin toplum düzeninde rolü, gelecek nesillerin demokrasi, yurttaşlık ve insan hakları gibi kavramlara duyarlı olmalarını sağlamaktır. Bu özelliklere sahip bireylerin yetişmesi için eğitimin günün gelişen şartlarına uyumlaştırılması ile araştıran, sorgulayan, problem çözen, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerine sahip bireylere ihtiyacı vardır. Birey bu şekilde yaparak-yaşayarak, anlamlandırarak karşılaştığı durumlara çözümler üretebilir (Karataş, 2002, 121).

Bir ülkenin amacı, toplumsal refaha, ekonomik gelişime ve teknolojik yeniliklere ulaşmak ve bunlar için gerekli insanı yetiştirmektir. Bunun için de eğitimli insanlar gerekmektedir. Türkiye’de eğitim düzeni, Milli Eğitim Bakanlığı’na gerekli çalışmalar yapılarak sağlanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı, genel dünya düzenindeki konjonktüre göre hareket ederek, hem dünya düzeni hem de Türkiye’nin kendine has dinamiklerini yakalamak suretiyle gerekli yenilikleri yapmaya çalışmaktadır. Bakanlık bu çalışmalarını yaparken, özellikle, insan hakları ve demokrasi konusunu halka daha fazla ispatlamak ve gelecek nesli bu değerler üzerinden yetiştirmek için çeşitli programlar düzenlemek durumundadır (Güven, 2008, 201).

Türk eğitiminde en önemli konu, Türkiye’nin gelecekte başarılı bir konumda olmasını sağlayacak yetişmiş kişilerdir. Eğitim imkânlarının tüm yurttaşlara eşit olarak sunulması, Milli Eğitim Bakanlığının en temel görevlerinden birisidir. Eğitim sisteminin kalıcı olması, yapılan programların etkin bir şekilde yürütülmesi ile sağlanabilir (Altunya, 2003, 15). Bu doğrultuda, Milli Eğitim Mevzuatının, özellikle 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda aktarılan kuralları çerçevesinde, ulusal eğitimin genel amaçlarının ve temel ilkelerinin insan hakları ve demokrasi eğitimi içerdiği söylenebilir. Demokrasi eğitimi açısından bu konuda hiçbir kuşku yoktur. Eğitim ve öğretim sisteminin, temel ilkeleri arasında açıkça yer alan demokrasi eğitimi çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarında gerçekleştirmeyi amaçlaması, ders programlarında buna yer vermesi yasal bir zorunluluktur (Akbaşlı, 2000, 34). Bu zorunluluk çerçevesinde Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’na 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı Karar’ında, 2015-2016 öğretim yılı itibari ile İlkokul 4. Sınıfların ders müktesebatına “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersi dahil edilmiştir. Karara göre, haftada 2 ders saati olarak belirlenen ders; öğrencilerin “insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi” ile ilgili düşüncelerini geliştirmek ve bu düşüncelerinin uygulanmasını sağlayacak bir kültür geliştirilmesini amaçlamaktadır. Yapılan çeşitli akademik çalışmalar, ilköğretim dönemlerinden itibaren bu dersin bir ders olarak okutulması, öğrencilerin gelecekte, uluslararası hukuk ya da adalet bilgilerinin gelişmesine çok büyük katkıda bulunacağını göstermiştir. Ders içeriğine bakıldığında, “insan merkezlilik”, “aktif yurttaşlık”, “barış”, “uzlaş”, “çoğulculuk”, “birlikte yaşam”, “çeşitlilik”, “hukukun üstünlüğü” gibi konular öne çıkmaktadır (MEB, 2015, 3)

Günümüzde toplumların en önemli gelişmişlik göstergelerinden biri insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konularına karşı gösterdikleri duyarlılık ve tutumlardır. Genel olarak, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi eğitiminin gelişimi, niteliği, ulusal ve uluslararası belgelere uyum, bu dersi alan öğrencilerin dersin amaçlarına ulaşmadaki başarı düzeyleri; bilgi, inanma ve bir vatandaş olarak haklarını kullanma ve başkalarının haklarını kullanmalarına yardımcı olma bakımlarından sergiledikleri davranışlar o toplumun özelliğini de ortaya koymaktadır. Bu çerçevede İlkokul 4. sınıflarda 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibari ile uygulanmaya başlanan İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersinin amaçları ve amaçların gerçekleşme düzeyleri özel bir anlam taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, uygulamaya yeni konulan ve henüz etkililiği üzerine araştırma yapılmamış olan İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre

değerlendirilmesi araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Böylelikle, İnsan hakları yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programının bir bütün halinde değerlendirilmiş olacağı ve araştırmada elde edilen sonuçlar ile Milli Eğitim Bakanlığı'nda (MEB) programın geliştirilme sürecine ve alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, bu araştırmanın amacı, 2015-2016 öğretim yılından itibaren İlkokul 4. Sınıf düzeyinde uygulanmaya başlanan İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi öğretim programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı;

- kazanım ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- içerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- eğitim durumları ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?
- sınama durumları ögesine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizine yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

İlkokul 4. sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programını öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırma betimsel nitelikli bir çalışmadır. Araştırmada genel tarama modeli (survey) kullanılmıştır. Tarama modeli araştırmaları, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2002, 25).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli Ataşehir, Kadıköy, Maltepe, Üsküdar ve Ümraniye ilçelerinde görev yapan 155 ilkököl 4. Sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun çalışma grubu yöntemi zaman ve işgücü kaybını önlemeyi amaç edinen, ihtiyaç duyulan büyüklükteki bir gruba ulaşıncaya kadar en ulaşılabilir olan yanıtlayıcılardan başlayarak bir örneklem oluşturur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014).

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı öğretmen görüşleri anketi kullanılmıştır. Bu alt anket maddeleri oluşturulurken eğitim programının temel öğeleri esas alınmıştır. Veri toplama aracının geliştirilmesi sürecinde program değerlendirme alanındaki alanyazın taranmıştır. Eğitim programının temel öğelerine (hedef, içerik, eğitim durumları ve sınama durumları) dayalı olarak program öğelerine dönük değerlendirme (Erden,1998; Sönmez, 2001; Demirel, 2008) ölçütleri ışığında anket maddeleri yazılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan anket maddeleri uzman görüşü için program geliştirme uzmanı (3), sosyal bilgiler alan uzmanı (3) ve sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinden (2) görüş alınmıştır. Uzman görüşleri doğrultusunda ölçme aracına son şekli verilmiştir. Ölçme aracı 5'li likert tipi dereceli ölçek şeklindedir ve olumsuz madde bulunmamaktadır. Hazırlanan deneme formunda programın kazanım ögesine ilişkin 10, içerik ögesine ilişkin 11, eğitim durumları ögesine ilişkin 15, sınama durumları ögesine ilişkin 10 adet maddesi bulunmaktadır. Hazırlanan deneme formu çalışma grubu için izin alınan okullardaki 121 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Deneme uygulaması sonucunda elde edilen puanlardan ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Madde toplam korelasyonu 0,30'un altında olan 12 madde ölçme aracında çıkarılmıştır. Bu şekilde ölçme aracına son şekli verilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada betimsel istatistiklerin yorumlanmasında aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Betimsel istatistiklerin yorumlanmasında aşağıdaki skala kullanılmıştır (Karasar, 2002).

1,00 - 1,79 arası	Kesinlikle katılmıyorum
1,80 - 2,59 arası	Katılmıyorum
2,60 - 3,39 arası	Kararsızım
3,40 - 4,19 arası	Katılıyorum
4,20 - 5,00 arası	Tamamen katılıyorum

3. BULGULAR

Bu bölümde çalışmada yer alan araştırma soruları doğrultusunda elde edilen bulgu ve bulgulara dayalı yorumlara yer verilmiştir.

Çalışmada yer alan araştırma sorusu “İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım, içerik, eğitim durumu ve sınav durumu öğelerine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” şeklindedir.

4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanım öğesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 3.1.’de verilmiştir.

Tablo 3.1: Kazanım Öğesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
1	“İnsan hakları, demokrasi, uzlaş, adalet ve eşitlik” kazanımlar öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur.	4,51	0,50
2	Kazanımlar öğrencilerin sosyal (saygı, değer verme, barış, uzlaş, birlikte yaşama) ihtiyaçlarını karşılamaktadır	4,53	0,50
3	Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir.	2,46	0,70
4	Kazanımlar etkinliğe dönüştürülebilir niteliktedir.	2,49	0,72
5	Kazanımlar ölçülebilir niteliktedir.	2,49	0,50
6	Kazanımlar öğrenme düzeyi açısından uygundur.	2,98	0,53

Tablo 3.1.’te öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı kazanımlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (İnsan hakları, demokrasi, uzlaş, adalet ve eşitlik kazanımları öğrenci gelişim düzeyine (bilişsel-duyuşsal-psikomotor) uygundur) $\bar{X} = 4,51$ ve $ss=0,50$ ’dir. Bu değer “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların birinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilerin gelişim düzeylerine katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketin ikinci maddesi (Kazanımlar öğrencilerin sosyal (saygı, değer verme, barış, uzlaş, birlikte yaşama) ihtiyaçlarını karşılamaktadır) $\bar{X} = 4,53$ ve $ss=0,50$ ’dir. Bu değer “Tamamen katılıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler; kazanımların ikinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamalarına katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Kazanımlar bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilir niteliktedir) $\bar{X} = 2,46$ ve $ss=0,70$ ’dir. Bu aritmetik ortalama değeri “Katılmıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların üçüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların bir ya da birkaç saatte öğrenilebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Kazanımlar etkinliğe dönüştürülebilir niteliktedir. $\bar{X} = 2,49$ ve $ss=0,72$ ’dir. Bu aritmetik ortalama değeri “Katılmıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların dördüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların etkinliğe dönüştürülebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin beşinci maddesi (Kazanımlar ölçülebilir niteliktedir) $\bar{X} = 2,49$ ve $ss=0,50$ ’dir. Bu değer “Katılmıyorum” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların beşinci maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların ölçülebilir olacağını düşünmemektedir.

Anketin altıncı maddesi (Kazanımlar öğrenme düzeyi açısından uygundur) $\bar{X} = 2,98$ ve $ss=0,53$ ’tür. Bu değer “Kararsızım” aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler kazanımların altıncı maddesini olumlu olarak değerlendirmemekte ve kazanımların öğrenme düzeyine uygun olacağını düşünmemektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 3,24$ ve $ss=0,35$ ’tir. Bu değer “Kararsızım” aralığına karşılık gelmektedir. Kazanımların ölçülebilirliği, etkinliğe dönüştürülebilirliği, bir ya da birkaç saatte gerçekleştirilebilirliğine ilişkin ortalama değerleri açısından en düşük aritmetik ortalama değerleri olarak bulunmuştur.

İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı içerik öğesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2: İçerik Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir.	4,24	0,53
4	Ünite ve konular birbiriyle ilişkilendirilebilir.	4,83	0,37
5	Ünite ve konular diğer derslerin konularıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir.	4,35	0,70
6	Ünite ve konular öğrencinin yakın çevresinden örnek vermeye uygundur.	4,36	0,71
7	Ünite ve konular daha sonraki öğrenmelere temel oluşturucu niteliktedir.	4,23	0,67
10	Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlıdır.	4,38	0,48

Tablo 4.2.'de öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı İçerik ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (Ünite ve konular öğrencilerin günlük yaşamında yararlanabilecekleri bilgileri içermektedir) $\bar{X} = 4,24$ ve $ss=0,53$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin birinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların öğrencilerin yararlanabileceği bilgiler içerdiğini düşünmektedir.

İkinci madde (Ünite ve konular birbiriyle ilişkilendirilebilir) $\bar{X} = 4,83$ ve $ss=0,37$ 'dir. Bu değer "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin ikinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların birbirleriyle örtüştüğünü düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Ünite ve konular diğer derslerin konularıyla ilişkilendirilebilir niteliktedir) $\bar{X} = 4,35$ ve $ss=0,70$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin üçüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların diğer konularla da örtüştüğünü düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Ünite ve konular öğrencinin yakın çevresinden örnek vermeye uygundur) $\bar{X} = 4,36$ ve $ss=0,71$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin dördüncü maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların öğrencilerin yakın çevreleri ile ilgili bulunduğunu düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Ünite ve konular daha sonraki öğrenmelere temel oluşturucu niteliktedir) $\bar{X} = 4,23$ ve $ss=0,67$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin beşinci maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların daha sonraki eğitimlerde yararlanılacak bir unsur olarak görmektedir.

Anketin altıncı maddesi (Ünite ve konular programın temel felsefesi ve toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlıdır) $\bar{X} = 4,38$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler ders içeriğinin altıncı maddesini olumlu olarak değerlendirmekte ve ünite ve konuların toplumun ihtiyaçlarını karşıladığını düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 4,40$ ve $ss=0,42$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Öğretim Programı içerik boyutuna ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir.

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 3.3.'te verilmiştir.

Tablo 3.3: Eğitim Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Bu dersin kazanımlarını gerçekleştirmek için uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum.	4,41	0,63
4	Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterlidir.	4,13	0,52
5	Ders kitabındaki örnek ve etkinlikler öğrencinin aktif katılımını sağlamaktadır.	4,40	0,63
8	Sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışma ortamını sağlayıcı ortam oluştururum	4,51	0,59
11	Etkinlikler öğrencilere eşitlik, insan onuruna saygı, birlikte yaşama" gibi özellikleri kazandırmada yardımcı olmaktadır.	4,86	0,34
13	Bu derste öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmalarını sağlıyorum.	4,62	0,48
14	Bu derste düzenlenen etkinlikler, birlikte yaşama koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sorumluluk üstlenen bireyler yetiştirmeye katkı sağlar.	4,83	0,36

Tablo 3.3.'te öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı eğitim durumu (etkinlikler) ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, anketin birinci maddesi (Bu dersin kazanımlarını oluşturmak amacıyla uygun ortam (araç-gereç, materyal, kaynak kitap vb) kolaylıkla bulabiliyorum) $\bar{X} = 4,41$ ve $ss=0,63$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir.

Anketin ikinci maddesi (Etkinlik olarak önerilen masal-hikâyeler demokratik tutum ve davranış kazandırmada yeterlidir) $\bar{X} = 4,13$ ve $ss=0,52$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda birinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili araç ve gereçlere kolaylıkla ulaşabileceğini düşünmektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Ders kitabındaki örnek ve etkinlikler öğrencinin aktif katılımını sağlamaktadır) $\bar{X} = 4,40$ ve $ss=0,63$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda üçüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve ders kitabında ki örnek ve etkinliklerin öğrencinin aktif olmasında yeterli olduğunu düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışma ortamını sağlayıcı ortam oluştururum) $\bar{X} = 4,51$ ve $ss=0,59$ 'dur. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda dördüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve sınıf ortamında yardımlaşma ve dayanışmayı olumlu düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Etkinlikler öğrencilere eşitlik, insan onuruna saygı, birlikte yaşama" gibi özellikleri kazandırmada yardımcı olmaktadır) $\bar{X} = 4,86$ ve $ss=0,34$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda beşinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilere eşitlik saygı ve birlikte yaşama bilincini artırdığını düşünmektedir.

Anketin altıncı maddesi (Bu derste öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışmalarını sağlarım) $\bar{X} = 4,62$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda altıncı maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve derste küçük grup oluşturularak çalışılabileceğini düşünmektedir.

Anketin yedinci maddesi (Bu derste düzenlenen etkinlikler, birlikte hareket etme ortamının düzeltilmesi ve geliştirici faaliyetlerde görev üstlenen kişiler yetiştirmeye katkı sağlar) $\bar{X} = 4,83$ ve $ss=0,368$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler eğitim durumu konusunda yedinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersin öğrencilere birlikte yaşamın iyileştirilmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunacağını düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 4,54$ ve $ss=0,34$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Öğretim Programı eğitim durumu ögesine (etkinlikler) ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir.

İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınav durumu ögesine ilişkin öğretmen görüşleri tablo 3.4.'te verilmiştir.

Tablo 3.4: Sınav Durumu Ögesine İlişkin Betimsel İstatistikler

No	Maddeler	\bar{X}	ss
3	Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim.	2,86	0,53
4	Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir.	2,80	0,57
5	Kazanımları ölçebilecek uygun ölçme aracını bulabilirim.	4,17	0,38
6	Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırım.	4,61	0,48
10	Kazanımların ölçülmesinde güncel insan hakları ile ilgili olumlu ya da olumsuz konuların ya da senaryoların sınıfta çözümlenmesi yoluna giderim.	4,59	0,49

Tablo 3.4.'te öğretmenlerin İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınav durumu (ölçme ve değerlendirme) ögesine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde anketin birinci maddesi (Kazanımları ölçmek için ölçme aracı (gözlem formu, test vb) hazırlayabilirim) $\bar{X} = 2,86$ ve $ss=0,53$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler

sınama durumu konusunda birinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmemekte ve dersle ilgili form hazırlanması konusunda olumsuz düşünmektedirler.

Anketin ikinci maddesi (Programda ve ders kitaplarında önerilen ölçme araç ve yöntemleri öğrencilerin öğrenme eksikliklerini belirlemede etkilidir) $\bar{X} = 2,80$ ve $ss=0,57$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Kararsızım" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda ikinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmemekte ve dersin öğrencilerin gelişimi ile ilgili ölçme ve yöntemle ilgili araçları yeterli görmemektedir.

Anketin üçüncü maddesi (Kazanımları ölçebilecek uygun ölçme aracını bulabilirim) $\bar{X} = 4,17$ ve $ss=0,38$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda üçüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili uygun ölçme aracı bulabileceklerini düşünmektedir.

Anketin dördüncü maddesi (Bu derste öğrencilere öz değerlendirme yaptırım) $\bar{X} = 4,61$ ve $ss=0,48$ 'dir. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda dördüncü maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve dersle ilgili öğrencilere öz değerlendirme yaptırabileceklerini düşünmektedir.

Anketin beşinci maddesi (Kazanımların ölçülmesinde güncel insan hakları ile ilgili olumlu ya da olumsuz konuların ya da senaryoların sınıfta çözümlenmesi yoluna giderim) $\bar{X} = 4,59$ ve $ss=0,49$ 'dur. Bu aritmetik ortalama değeri "Tamamen katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla öğretmenler sınama durumu konusunda beşinci maddeyi olumlu olarak değerlendirmekte ve güncel olaylar örnek gösterilerek dersin aktif olunmasını sağlayabileceklerini düşünmektedir.

Anketten elde edilen toplam puan $\bar{X} = 3,81$ ve $ss=0,34$ 'tür. Bu aritmetik ortalama değeri "Katılıyorum" aralığına karşılık gelmektedir. Öğretmenlerin 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı sınama durumu ögesine (etkinlikler) ilişkin görüşlerinin olumlu olduğu söylenebilir. Öğretmenler kazanımları ölçmek için ölçme aracı hazırlama ve programda önerilen ölçme araç ve yöntemlerinin öğrenme eksikliklerini gidermede etkili olduğuna ilişkin maddeye en düşük ortalamayla katılmışlar ve kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

İlkokul 4.Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programının değerlendirildiği bu araştırmada dikkat çeken üç temel sonuç bulunmaktadır. Birincisi; çalışmaya katılan öğretmenlerin İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersinin kazanımlarının ölçülebilirliği ile öğrencilerin dersten elde edecekleri bilgilerin hayata yansıtamayacakları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın ikinci dikkat çeken sonucu, öğretmenlerin dersin kazanımlarının etkinliğe dönüştürülebilirliği ile öğrencinin derse katılımının sağlanamayacağını ortaya koymuştur. Araştırmanın üçüncü dikkat çeken sonuca bakıldığında ise, öğretmenlerin bir ya da birkaç saat içinde kazanımların gerçekleştirilebilirliği ile öğrencinin ders konularındaki becerilerinin gelişimini gerçekleştiremeyeceği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, ilgili çalışmalardaki sonuçlar ile karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Kazanımlara ilişkin maddelerin alt anket puanlarının her bir bağımsız değişkene ilişkin puanların K-S testi ve basıklık-çarpıklık katsayıları incelendiğinde, normalden çarpık dağılımların olduğu görüldüğünden nonparametrik testlerden Mann Whitney-U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanıldığında, öğrencilerin dersten öğrendiklerini hayata yansıtabilecekleri konusunda öğretmenler dersin yeterli olmadığına karar vermişlerdir. Alanyazına bakıldığında; araştırmanın sonucu ile doğrudan ilişkili çalışmalara rastlanmıştır. Özbek (2004) ve Abowitz ve Harnish(2006) tarafından yapılan araştırmalarda da, öğretmenler Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde hedeflenen kazanımların orta seviyede bulunduğu görüşünü görmüştür. Arrwood (2011), Ersoy (2016) ve Robinson (2017) yaptıkları araştırmada, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersinin kazanımlarının gerçekleştirilebilirliği konusunda sorunlar olduğunu, kazanım ifadelerinin açık ve anlaşılır olmadığını, bu derste kazanımların bir ya da birkaç saatlik ders sürelerinde verilemeyeceğini belirtmişlerdir.

Araştırmada ikinci önemli sonucu, öğretmenlerin kazanımların etkinliğe dönüştürülebilirliği ile öğrencinin derse katılımının sağlanmadığı görüşünün olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Benzer bir çalışmada, Mukhongo (2010), Afrikalıların yaşamlarını göz önünde bulundurarak Kenya'da vatandaşlık ilkelerini yerine getirmek için devlet tarafından verilen Sosyal Bilgiler öğretim materyallerinin yeterli olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucuna göre, öğretim materyallerinin yetersiz kaldığı, ortaöğretim ders kitaplarının ilkökul ders kitaplarından daha karmaşık içeriğe sahip olduğunu belirlemiş ve Eğitim

Bakanlığının Kenya toplumunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu araştırmanın sonuçlarına benzer bir başka çalışmada, Ulusoy ve Erkuş (2016); İlkokul 4. sınıfta “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersinin işlenmesi ile ilgili sınıf ve sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerin görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin, “insan hakları yurttaşlık ve demokrasi” dersi ünitelerinin 4. Sınıftan başlanarak işlenmesine olumlu baktıkları görülürken, bir bölümü konuları ve ders etkinliklerini soyut bularak, öğrencilerin çok fazla derse odaklanamayacağını savunmuştur.

Sonuç olarak insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersinin, modern dünyanın şartlarına uygun insan gücünün yetiştirilmesinde büyük öneme sahip olduğu açıktır. Öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, öğretim programının uzman görüşleri alınarak yeniden yapılandırılması ve özellikle uygulanan programın eksikliklerinin giderilmesi noktasında çalışmalar yapılması gerekmektedir.

4.1. Öneriler

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Öğretim programının kazanımları, kazanımlarda bulunması gereken niteliklere göre program geliştirme uzmanları tarafından yeniden gözden geçirilebilir. Özellikle kazanımların ölçülebilirliği noktasında kazanımlar daha somut hale getirilerek yeniden yapılandırılabilir. Öğretim programında kazanımların ölçülebilirliğine ilişkin açıklamalar yapılarak, örnek ölçme araçları ve değerlendirme yöntemleri eklenebilir. Kazanımların öğrenme düzeyine uygunluğu konusunda eğitim psikologları ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri alınabilir.
- Öğretmen programının uygulanması noktasındaki eksikliklerin giderilebilmesi için öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler verilebilir. Öğretmenlerin program okuryazarlıkları verilecek seminerler ve eğitimler yoluyla geliştirilebilir. Böylece öğretmenlerin kendilerini eksik hissettikleri ya da kararsız oldukları tespit edilen eksiklik ve belirsizlikler giderilebilir.
- Öğretim programında önerilen ölçme araçlarının hazırlanması ve yapılandırılmasını konularında öğretmenlere eğitimler verilebilir.
- Bu çalışmada nicel verilerden yararlanılarak bulgulara ulaşılmıştır. İlkokul 4. Sınıf İnsan Hakları ve Yurttaşlık Dersi öğretim programının uygulamadaki eksikliklerini daha ayrıntılı bir biçimde incelemek için çalışmaya nitel bir boyut eklenebilir. Öğretmenler ile odak grup görüşmesi yapılabilir veya sınıf içinde gözlem yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abowitz, K. K., Harnish, J. (2006). Contemporary Discourses Of Citizenship. *Review Of Educational Research Winter*, 76(4), 653-690.
- Akbaşlı, S. (2000). *İlköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Altunya, N. (2003). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arrwood Schulthesis, C. M., (2011). *Citizenship Knowledge And Perceptions Of Exiting Middle School Students*. Unpublished master's thesis, The Faculty of the College of Education Ohio University, Ohio.
- Büyükköztürk, Şener., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Şirin. ve Demirel F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi. (16.baskı)
- Demirel, Özcan. (2008). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. (11. baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ersoy, A.F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 67-83. DOI: 10.17679/iuefd.17345163
- Güven, B. (2008). Öğretim Yöntem ve İlkeleri ile ilgili Temel Kavramlar. Tan, Şeref (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Karasar, Niyazi. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, İ. (2002). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim programlarında vatandaşlık eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Milli Eğitim Bakanlığı, *İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Müfredatı*. <https://ttkb.meb.gov.tr/>, Er. Tar. 15.11.2015
- Mukhongo, Anna N, 2010. *Citizenship Education in Kenya: A Content Analysis of Statesponsored Social Studies Instructional Materials*. Unpublished Phd Thesis, Clemson University. (http://tigerprints.clemson.edu/all_dissertations/513/ 10 Temmuz 2017 tarihinde erişildi)
- Özbek, R. (2004). *Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders amaçlarının gerçekleşme düzeyi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Robinson, C. (2017). Translating Human Rights Principles into Classroom Practices: Inequities in Educating about Human Rights. *The Curriculum Journal*, v28 n1 p123-136. <http://dx.doi.org/10.1080/09585176.2016.1195758> Er. Tar. 15.11.2017
- Sönmez, Veysel. (2001). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. (9. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ulusoy, K. ve Erkuş, B. (2016). İlkokul 4. sınıfta “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersinin okutulmasına ilişkin sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(24), 1143-1172.